

de suposar que el mot *naïf* s'apliqués a les cartes a França, atès que a la Catalunya del S. XIV les influències franceses eren molt més que les occitanes. Altrament, emperò, no sorprendria que fos en realitat el nom donat a *tarots* de 22 cartes a França durant el S. XIV.¹⁹

JCoromines va reafirmar en un altre lloc la seva convicció sobre el paper important de Catalunya en la història del joc de cartes dient que «si no fou inventat ací, ací almenys hagué d'ésser adaptat a la manera cristiana».²⁰ Expressa a més l'opinió que l'it. ant. *naïbo* pot ser un catalanisme. En realitat, això és ben probable si hom té en compte la datació del mot en els dos idiomes. En italià tant el joc com el seu nom apareixen des de 1376, però en català l'aparició de *naïp* en un diccionari de rims de 1371 suggereix que aquesta paraula hi devia ser coneguda si més no des de fa dues generacions, és a dir des dels anys 1330 o 1340, que ens duu a l'època quan era de moda el joc de 22 cartes de *tarots*. Aquest detall, pel seu torn, ve a reforçar la nostra teoria que *naïps* devia ser el nom que es donava a *tarots* o *tarocchi* a Catalunya.

El problema d'etim. de *naïp* no va ser objecte de cap estudi més des de l'article del DCEC (i després del DECH), escrit ja fa més de trenta anys. Així l'etim.²³ proposada allí i repetida aquí continua essent la més satisfactòria a hores d'ara. De la doc. posterior tenim només una dada a través d'Alart (*InoLC*) que sembla tenir cert interès per a la història del mot. Es tracta de la prohibició de jocs d'atzar als jueus de Perpinyà³⁰ (1439), en què es fa una dispensació en el cas de *naïps* durant els temps de festes: «que negun Jueu gos jugar --- a nagun joch de daus ni de *naïps* dins la vila ni una legua entorn --- ni gos jugar ab negun altre Jueu en negun joch de daus ni de *naïps*, exceptat en les festes e dejunis dels Jueus, que ladonchs pusquen jugar a *naïps* tant solament Jueus ab Jueus».²¹ Crida l'atenció el fet que la dispensació es fa només a «jogar a *naïps*» i no a altres jocs de daus. Tindrien els *naïps* una significació especial religiosa per als jueus que fins i tot respectaven les autoritats de la ciutat? Necessitaríem més dades específiques per estar-ne segurs, però si en realitat la dispensació obeïa a una consideració religiosa llavors no seria desraonat atribuir la invenció dels *naïps* als jueus veient-hi a més un origen hebraic. Això és un punt que la futura investigació haurà de tenir en compte.²² De moment, ens limitarem a constatar que recordem haver vist semblants dispensacions fetes als cristians també en certs bans antics. Així, doncs, l'única cosa segura que podem deduir de la dada de 1439 és que jugar a *naïps* era molt arrelat entre els jueus de Perpinyà i molt probablement també entre d'altres habitants d'aquesta ciutat. Ara bé, si fos encertada la nostra hipòtesi que suposa *naïp* una catalanització del fr. ant. *naïf*, es pot sospitar que Perpinyà hagi actuat d'intermediari entre França i Catalunya.

DERIV.: *Naiper* ant. 'fabricant de *naïps*' (1472, *DAG*; 1474, *TrobesVMaria*, *AlcM*).

¹ *Lo joch de naïps, naïps o cartas* (Barcelona 1886),⁶⁰

més de 200 pàgines; hem consultat també l'estudi del sinòleg Himly en *Zeits. der deutschen morgenländischen Gesellschaft* XLIII (1889), 415-63; notem que per a la seva documentació catalana Himly va servir-se essencialment del llibre de Brunet.—² «Ne jugar a taules ni a degun joch de daus, ne a *nayps*» (citat per G. Schib, *Vocab. de Sant Vicent Ferrer*, Barcelona 1977, p. 103, del ms. 278, f° 241).—³ Un altre exemple del mateix període en el *Llibre de les Dones* d'Eiximenis era evidentment també bisihàbic (veg. JCoromines, *EntreDL* 1, 171 i nota 15).—⁴ Segons indica *DECH* IV, 208a30ss. hi ha una prohibició d'aquest joc en 1387 per Joan II, però el mot està citat de recopilacions posteriors i no és segur que aparegui en el text de 1387; igual es pot dir d'una altra prohibició en les Ordenances de l'Orden de la Banda (fundada en 1332).—⁵ La frase catalana *arrençar (un) bon nap d'una cosa*, usual en sentit irònic de 'no treure'n cap profit' (*DAG*, *DFa*), pot tenir en realitat una base en *arrençar o collir naps*, però JCoromines creu recordar que es diu també *treure bon nap* o més aviat *bon nap en traurà* o *en va treure*, sense matís irònic en el sentit de 'treure un bon benefici', i sospita que hi hagi a la base la idea de *naïp* 'propina'.—⁶ Observen els orientalistes que la notícia de 1713 parla també d'uns *naïps* antics diferents dels portuguesos. Aquests savis, com Himly, continuen parlant de l'origen xinès, encara que en termes condicionals, i invoquen raons de tipus iconogràfic, simbòlic i històric, el valor exacte de les quals és difícil judicar pel profà.—⁷ Notem que Himly ens dóna la informació disponible fins als anys 1880; actualment es diu a Turquia *kupa*, *karo* (cf. fr. *carreau*), i *ispati* (al costat del turc *sinek*).—⁸ Altres denominacions àrabs són castisses: *waraq la'(i)b* 'naïp' (pròpiament 'fulles de joc'), *šadda wáraq* 'joc de cartes' (Boqtor), *wáraqa* 'naïp' i *la'b qumâr* 'joc de cartes' (Probst), *wáraqa* 'naïp' (Griffini) *qimâr* 'naïps' (pròpiament 'joc d'atzar' en general) (PALC).—⁹ És clar que no és oportú citar els casos castellans de *Niebla* < *Lá-bla* i *nivel* < *LIBELLUM*, com ho fa Jacob, car allí es tracta de dissimilacions. Darrera la *l* de l'article àrab hi ha algun cas de diferenciació de la *l*- inicial en passar al romànic, però llavors la *l* es canvia en *d* (cast. *aldifara*, p. ex.). ¿Com es podia canviar *l-l* a *ln* si justament aquest grup és desusat en el romànic?—¹⁰ Buscar simbolismes d'aquest tipus, encara que diferents, ha estat lloc comú, veg. els texts citats per Littré i el *NED*, s. v. *tarots*; ja Fdo. de la Torre veia en els colls l'equivalència de les dones solteres, casades, vídues i monges.—¹¹ Per exemple la més antiga, àr. *nabi*, hebr. *nabi*, 'profeta', que altrament no és el mateix que 'endeu' i difícilment es podia aplicar al cartomàntic, i molt menys a les seves cartes; també hem de rebutjar *nâhib* 'bandit', i *nâ'iba* 'canvi de fortuna' («vicissitudes» en Beaussier), proposat per C. C. Torrey, *MLN* xxxiv, 443. En general, hem de rebutjar el prejudici de Jacob que devia haver-hi un *ain* entre les dues vocals: